

УДК 002.6:347.965

ГРАБОВСЬКИЙ Ю.Л., аспірант НДІ інформатики і права НАПрН України

АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ ЯК ЗАСІБ ОТРИМАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. У роботі проведено дослідження адвокатського запиту як засобу отримання адвокатської інформації для здійснення адвокатом своєї професійної діяльності. Аналізуються правова природа цього права та практичні аспекти його реалізації. Звертається увага на ряд проблем, які ускладнюють належне використання адвокатом даного механізму.

Ключові слова: адвокат, адвокатська інформація, адвокатський запит, конфіденційна інформація.

Аннотация: В работе проведено исследование адвокатского запроса как средства получения адвокатской информации для осуществления адвокатом своей профессиональной деятельности. Анализируется правовая природа этого права, практические аспекты его реализации. Акцентируется внимание на ряде проблем, усложняющих надлежащее использование адвокатом данного механизма.

Ключевые слова: адвокат, адвокатская информация, адвокатский запрос, конфиденциальная информация.

Summary. Research of advocate query as facilities of receipt of advocate information for realization by the advocate of the professional activity is conducted in work. Author also analyses the legal nature of this right, as well as the practical aspects of its implementation. The attention is drawn to a number of problems that impede the proper use of this mechanism by lawyer.

Keywords: advocate, advocate information, advocate query, confidential information.

Постановка проблеми. Важливість інформації в реаліях сьогоденного світу дуже важко переоцінити. Усі країни цивілізованого світу, серед яких, зокрема, позиціонує себе і Україна, відзначаються процесами все більш глибокого та всеосяжного становлення інформаційного суспільства. Саме вміння обмінюватись інформацією, накопичувати та використовувати її перетворило мавпу на людину, а подальше вдосконалення такого досвіду сприяло постійному прогресу людства. Поняття інформації на початку розвитку людства сприймалося на підсвідомому рівні, який не вимагав ані формулювання, ані систематизації. Однак постійний розвиток людства почав вимагати створення певних форм для прогресивного розвитку процесів обміну інформацією.

Зрозуміло, що дані процеси не оминули і юридичну науку. Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) надає наступне юридично-базове визначення інформації – “це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді” [1]. Поряд із цим в юридичній науці наразі не існує жодного формулювання адвокатської інформації. В сучасному інформаційному праві України тема адвокатської інформації, правового забезпечення її створення, зберігання, розповсюдження не розкривалася, а обговорювалася лише з точки зору адвокатської таємниці, що насправді є лише однією гранню цієї теми. Розуміння подібної інформації на сьогоднішній день існує на підсвідомому рівні, хоча наявне визначення, згідно якого такою визнається уся інформація, що була отримана від клієнта і про клієнта, а також яка стала відомою адвокату у ході його професійної діяльності.

Одним із основних засобів отримання зазначеної інформації є адвокатський запит, який є предметом цього дослідження. Серед вчених, які досліджували окремі його аспекти, варто відзначити праці Гвоздя В. [2], Подосиннікової Л. [3], Прокоф'євої Д. [4], Токарева Г. [5], Хабібуліна В. [6], Чебаненко А. [7].

До того ж варто відзначити, що законодавче врегулювання даного питання вийшло на новий рівень із прийняттям Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” [8], в якому даному питанню присвячена значна за обсягом стаття 24.

Метою статті є розкриття питання адвокатського запиту як засобу отримання адвокатської інформації, яке включає в себе завдання проаналізувати правову природу адвокатського запиту, дослідити певні практичні аспекти реалізації даного права, здійснити аналіз умов, які перешкоджають або ускладнюють реалізацію адвокатами свого права, разом з тим здійснити загальний огляд видів інформації проблемних питань доступу до такої інформації з боку адвокатів.

Виклад основного матеріалу. Для початку варто відзначити, що більш-менш належне регулювання питання адвокатського запиту стало можливим із прийняттям нового Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” [8]. До цього дане питання регулювалося п. 6 ч. 1 ст. 6 Закону України “Про адвокатуру” [9]. Згідно нього передбачалося право адвоката запитувати та отримувати документи або їхні копії від організацій, установ, підприємств, об'єднань, а від громадян – за їх згодою. Але в даному Законі були відсутні саме визначення терміну та процедура його реалізації.

Закон України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (далі – Закон), а саме ч. 1 ст. 24 дає чітке визначення терміну “адвокатський запит”, а саме – “письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту” [8]. Це визначення надає чимало відповідей про правову природу адвокатського запиту. Давайте проаналізуємо її за наступними пунктами.

Запитувач інформації. Як впливає з визначення, наданого Законом, звернутися до когось з адвокатським запитом може лише адвокат. Це має особливе значення, коли запит складається та подається помічником адвоката, або складається та подається адвокатом, який здійснює свою діяльність у складі адвокатського бюро чи об'єднання. Незалежно від того, складений запит особисто адвокатом чи його помічником, у вихідних даних про запитувача має міститися інформація саме про адвоката, і підписаний запит має бути адвокатом. Так само важливо враховувати цю умову і у випадках, коли запит виконується на бланку адвокатського бюро чи об'єднання.

Підтвердження повноважень адвоката. На підтвердження повноважень на подання адвокатського запиту Закон зобов'язує адвоката додавати до запиту посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Вказаним законом заборонено вимагати від адвоката приєднання до свого запиту інших документів, крім вищезазначених, додавати до останнього посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Це вичерпний перелік підтверджених документів, і вимагати інші Закон забороняє (абз. 2 ч. 1 ст. 24 Закону).

Розпорядник інформації. Закон визначає і коло суб'єктів, до яких адвокат може звернутися із запитом. Умовно, назвемо це коло суб'єктів розпорядниками інформації.

До цієї категорії, як випливає зі змісту абз. 1 ч. 1 ст. 24 Закону, віднесені – органи державної влади, органи місцевого самоврядування, посадові та службові особи органів державної влади та місцевого самоврядування підприємства, установи і організації незалежно від форми власності та підпорядкування громадські об'єднання. Але дія норми не поширюється на інформацію, розпорядниками (володільцями) якої є фізичні особи, що має бути обов'язково враховано при підготовці адвокатського запиту.

Мета подання запиту. Аналіз ст. 24 Закону свідчить, що адвокат вправі направити адвокатський запит не для задоволення власної допитливості і у своїх особистих інтересах, а лише в межах виконання договору з клієнтом з метою надання останньому правової допомоги. Абзац 3 ч. 1 ст. 24 Закону забороняє подавати адвокатські запити з метою одержання консультацій і роз'яснень положень законодавства.

Вимоги до форми та змісту запиту. Закон чітко встановлює, що адвокатським запитом є письмове звернення. З наведеного витікає, що адвокатський запит оформлюється лише у письмовому вигляді, з обов'язковим додаванням документів, які підтверджують повноваження адвоката. Не дивлячись, що спеціальних вимог до запиту законодавство не висуває, доцільним є дотримання усталених загальних норм щодо оформлення документів, у тому числі про діловодство.

Ще одним важливим аспектом є чітко встановлені Законом строки надання адвокату відповідної інформації. А саме Закон зобов'язує орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхніх посадових та службових осіб, керівників підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, яким був направлений адвокатський запит надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом не пізніше п'яти робочих днів із дня отримання запиту. Поряд із цим у статті міститься положення, що якщо запит стосується інформації, яка має значний обсяг чи вимагає пошуку інформації серед значної кількості даних подібний строк може бути продовжений до двадцяти робочих днів, про що адвокат має бути письмово повідомлений з обґрунтуванням причин такого продовження. На практиці встановлення категорій типу “значний обсяг інформації” або “значна кількість даних”, які мають суб'єктивний та оціночний характер, та які є підставою для продовження строку розгляду до 20 робочих днів, можуть мати поганий наслідок для ефективності даного засобу отримання інформації.

Слід відзначити, що вищезазначене положення, є аналогічним до подібного у Законі України “Про доступ до публічної інформації” (ч. 4 ст. 20) [10].

Окрім того, положення п. 3 ч. 2 ст. 24 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність”, згідно якого адвокат зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк у разі, якщо задоволення його запиту передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як десять сторінок також аналогічне до положень Закону України “Про доступ до публічної інформації”. Це дає нам підставу говорити, що законодавець прирівнює право на адвокатський запит до права на отримання публічної інформації, що не враховує специфіки адвокатської діяльності. Фактично адвокат, який реалізовує свої законні повноваження шляхом збирання певної інформації для захисту прав іншої особи прирівнюється до будь-якої особи, якій необхідна публічна інформація для реалізації своїх законних прав, що по суті нівелює адвокатський запит.

Однак найбільшою із проблем адвокатів в отриманні інформації є норма тієї ж 24 статті, згідно якої на суб'єктів інформаційних відносин, до яких спрямований адвокатський запит, не покладений обов'язок надання інформації з обмеженим

доступом і копій документів, у яких міститься така інформація. На практиці адвокати нерідко самі не розуміють, який режим має інформація, що вони запитують. І це не дивно, оскільки інформаційне законодавство є досить складним та постійно змінюється. Так, наприклад статтею 21 Закону України “Про інформацію” встановлено, що інформація з обмеженим доступом – це конфіденційна, таємна та службова інформація [11]. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої є обмеженим фізичною або юридичною особою, крім суб’єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом. Тобто під режим конфіденційної інформації може потрапити будь-яка інформація.

Надалі перейдемо до більш детального аналізу питання конфіденційної інформації. Відповідно до ч. 1 ст. 11 Закону України “Про інформацію” інформація про фізичну особу (персональні дані) – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров’я, а також адреса, дата і місце народження, що являє собою досить серйозне обмеження. Однак у частині наявності шпаринок у правилах та виключень з виключень, законодавство у інформаційній сфері є одним з рекордсменів. Проілюструємо це на прикладі щодо обмеження доступу до персональних даних, про які згадувалося вище.

Згідно з оновленою редакцією ч. 1 ст. 7 Закону України “Про захист персональних даних” (яка діє з 01.01.14 р.) [12] забороняється обробка персональних даних про расове або етнічне походження, політичні, релігійні або світоглядні переконання, членство в політичних партіях та професійних спілках, засудження до кримінального покарання, а також даних, що стосуються здоров’я, статевого життя, біометричних або генетичних даних. Водночас, серед інших підстав, які у відповідності до ч. 3 ст. 7 даного Закону дозволяють обробку перелічених даних є:

- необхідність обґрунтування, задоволення або захисту правової вимоги;
- випадків, коли така інформація стосується вироків суду, виконання завдань оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності, боротьби з тероризмом та здійснюється державним органом в межах його повноважень, визначених законом;
- стосується даних, які були явно оприлюднені суб’єктом персональних даних.

З 2014 р. персональні дані поділено на категорії, з яких особливого захисту потребують лише так звані “особливо чутливі” відомості. Це персональні дані, обробка яких становить особливий ризик для прав і свобод суб’єктів персональних даних. Згідно з оновленою редакцією закону перелік таких відомостей встановлюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, які були вказані у наказі від 08.01.14 р. № 1/02-14, а саме [13]:

- расове, етнічне та національне походження;
- політичні, релігійні або світоглядні переконання;
- членство в політичних партіях та/або організаціях, професійних спілках, релігійних організаціях чи в громадських організаціях світоглядної спрямованості;
- стан здоров’я;
- статеве життя;
- біометричні дані;
- генетичні дані;

- притягнення до адміністративної чи кримінальної відповідальності;
- застосування щодо особи заходів в рамках досудового розслідування;
- вжиття щодо особи заходів, передбачених Законом України “Про оперативно-розшукову діяльність”;
- вчинення щодо особи тих чи інших видів насильства;
- місцеперебування та/або шляхи пересування особи.

Варто звернути особливу увагу на визначення терміну “обробка персональних даних”, який наводиться у зазначеному Порядку щодо “чутливих даних”. Отже, обробка персональних даних, що становить особливий ризик для прав і свобод суб’єктів, – це будь-яка дія або сукупність дій, а саме збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем.

Щодо конфіденційної інформації юридичних осіб, то згідно ст. 21 Закону України “Про інформацію” інформація про суб’єктів владних повноважень не може належати до конфіденційної [11]. Отже, якщо вести мову про встановлення режиму конфіденційності щодо інформації юридичних осіб, то це можливо лише для юридичних осіб приватного права, а також юридичних осіб державної та комунальної форми власності, які не виконують владних управлінських функцій. Це є важливим, оскільки розпорядники нерідко самі плутаються і встановлюють режими конфіденційності там, де цього не можна робити. В той же час не варто ототожнювати конфіденційну інформацію з комерційною таємницею. Перше поняття набагато ширше (воно включає у себе термін “комерційна таємниця”). І оскільки воно майже не регулюється законом, тільки від волі власників чи виконавчого органу юридичної особи – власника інформації буде залежати, які саме відомості віднести до конфіденційної інформації.

Визначення комерційної таємниці міститься у ст. 505 ЦК України: “Комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв’язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці” [1].

Законодавець обмежує можливості третіх осіб щодо роботи з інформацією, яка містить комерційну таємницю. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України “Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці” від 09.08.93 р. № 611 комерційну таємницю не становлять [14]:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов’язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов’язкових платежів;

- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;
- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Якщо вести мову про таємну інформацію, то згідно законодавства України існують – державна таємниця; службова таємниця; військова таємниця; медична таємниця; таємниця нарадчої кімнати; банківська таємниця; таємниця страхування; таємниця вчинюваних нотаріальних дій; комерційна таємниця; таємниця слідства; таємниця усиновлення; адвокатська таємниця; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [4].

Варто звернути увагу, що спеціальне законодавство досить чітко визначає коло осіб, які мають право на отримання відомостей, які становлять, наприклад, державну чи банківську таємницю. Такими, зокрема, можуть бути органи прокуратури, внутрішніх справ, податкової інспекції, і в даному випадку слід погодитися з твердженням Чебаненка А.М., який вказує на прикрий факт того, що ці органи наділені можливістю отримувати зазначену інформацію, а адвокатура, основною функцією якої і є захист прав і інтересів клієнта, позбавлена такого права [7, с. 25].

До службової може належати інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішньовідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень; зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Висновки.

На підставі викладеного можемо стверджувати, що право адвоката на запит є одним з найбільш важливих його прав та одним з основних засобів отримання адвокатської інформації, без якого якісне здійснення юридичної допомоги є значно важчим або навіть неможливим. Але, на жаль, маємо констатувати, що наразі існують певні проблеми із повноцінною реалізацією адвокатом права на запит, зокрема із вищезазначеними проблемами із режимом запитуваної інформації.

Враховуючи активну співпрацю з Радою адвокатів України в проблемних питаннях, пов'язаних з адвокатськими запитами, автор неодноразово стикався із різними підходами до визначення понять, обсягу, визнання інформації такою, що містить конфіденційні дані не тільки серед судових органів, а навіть і серед самих адвокатів, які уповноважені на складання протоколів про адміністративні правопорушення за порушення вимог статті 24 Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” в порядку, передбаченому статтею 2123 КУпАП. Однак без чіткого визначення понять, уніфікації підходів до даної проблеми не є можливою уніфікація практики застосування вказаних норм.

Використана література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.03 р. № 435-IV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Гвоздїй В. П'ять плюсів і мінусів закону про адвокатуру // Правовий тиждень. – 2012. – № 24-26. – Режим доступу : <http://smi.liga.net/articles/2012-08-01/6434558.htm>
3. Подосинникова ЛА. Адвокатский запрос как основная форма истребования адвокатом доказательств при оказании квалифицированной юридической помощи // Право и жизнь. – 2009. – № 5(131). – Режим доступа : [//www.law-n-life.ru/arch/131/131-18.doc](http://www.law-n-life.ru/arch/131/131-18.doc)
4. Прокоф'єва Д.М. Дослідження змісту категорій інформації з обмеженим доступом відповідно до чинного законодавства України. – Режим доступу : [//www.bezpeka.com/ru/lib/spec/law/art8.html](http://www.bezpeka.com/ru/lib/spec/law/art8.html)
5. Токарев Г.В. Проблеми реалізації права адвоката на запит інформації (ст. 6 чинного Закону України “Про адвокатуру”) // Адвокат. – 2005. – № 11. – С. 40-45.
6. Хабібулін В. Предмет адвокатської таємниці // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 5. – С. 163-165.
7. Чебаненко А.М. Запит у справі – важлива складова частина діяльності адвоката // Адвокат. – 2003. – № 3. – С. 24-25.
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.12 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 17.
9. Про адвокатуру : Закон України від 19.12.92 р. № 2887-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 9. – Ст. 62.
10. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – №32. – Ст. 314.
11. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.
12. Про захист персональних даних : Закон України від 13.01.11 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – № 34. – Ст. 481.
13. Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних : наказ Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08.01.14 р. № 1/02-14. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1_02715-14
14. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці : Постанова Кабінету Міністрів України від 09.08.93 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/611-93-п>

Рецензент: Савінова Н.М., доктор юридичних наук, с.н.с.

~~~~~ * * * ~~~~~